

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

Betreft: Bijdrage CDON voorstel Wet natuur

Via: www.internetconsultatie.nl/wetnatuur

Amstelveen, 18 november 2011

Geachte heer, mevrouw,

De Coalitie Dierenwelzijnsorganisaties Nederland (CDON) is niet in de gelegenheid gesteld om te reageren op het ambtelijk concept van de *Wet natuur*, noch om deel te nemen aan de maatschappelijke consultatie daarover, maar we zijn via enkele aangesloten organisaties wel van de ontwikkelingen op de hoogte gehouden. Het nu gepubliceerde voorstel is zo teleurstellend, dat we ook als coalitie menen te moeten reageren.

In deze reactie bepalen we ons vooral tot de visie van de opstellers van het wetsvoorstel op dieren, zoals die tussen de regels door te lezen valt. Het gaat hier om een in onze ogen zeer gebrekkige en in het geheel niet onderbouwde visie, die bovendien voorbijgaat aan de (normatieve) uitgangspunten van de *Flora- en faunawet* en van de eerder dit jaar in de Eerste Kamer aangenomen *Wet dieren* - in het bijzonder aan de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier.

Het is voor ons onbegrijpelijk dat twee wetten met verstrekkende gevolgen voor talloze dieren, afkomstig van hetzelfde ministerie, een dergelijk gebrek aan samenhang vertonen.

Bij de *Wet natuur* zoals nu voorgesteld, is het gevaar groot dat dit gebrek aan normatieve consistentie doorwerkt in de lagere regelgeving, omdat veel bevoegdheden aan de provincies worden gedelegeerd. Deze krijgen als (overigens niet onomstreden en aan veranderingen onderhevige) bestuurslaag weinig met de *Wet dieren* te maken; het is dus niet ondenkbeeldig dat zij niet op de hoogte zijn van de uitgangspunten en kernbegrippen van die wet, voor zover die mede betrekking hebben op in het wild levende dieren.

De samenhang tussen bepaalde uitgangspunten en artikelen van de *Wet dieren* en het onderhavige wetsvoorstel heeft ons inziens ook consequenties voor de bescherming van de (directe) leefomgeving van alle in Nederland in het wild levende dieren, zowel als voor de (concept-)regelgeving ter bescherming van van oorsprong wilde dieren die gehouden (mogen) worden. Op beide punten zullen we nader ingaan.

Daarnaast willen we enkele detailopmerkingen maken en vragen aan u voorleggen. We besluiten met een overzicht van concrete voorstellen tot aanpassing van het voorstel.

Verder verwijzen wij graag naar de inbreng van enkele organisaties die lid zijn van de CDON. We onderschrijven de standpunten van De Faunabescherming, bijvoorbeeld ten aanzien van de plezierjacht, en de standpunten van Stichting AAP, bijvoorbeeld ten aanzien van het houden van uitheemse zoogdieren.

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dieren noodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie 't Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

Uiteraard zijn wij gaarne bereid een en ander nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

Dirk-Jan Verdonk, voorzitter

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencr è che Lenie 't Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

1. Visie op dieren

De visie van de opstellers van het wetsvoorstel op dieren, zoals die tussen de regels door te lezen valt, is in onze ogen zeer gebrekkig en bovendien strijdig met de normatieve uitgangspunten van de *Flora- en faunawet* en met de eerder dit jaar in de Eerste Kamer aangenomen *Wet dieren* - in het bijzonder waar het gaat om de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier.

In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel wordt op pagina 30 verwezen naar de *Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (Gwwd)*, die deels zal worden vervangen door de *Wet dieren (Wd)*. De wetgever ziet op drie onderdelen enige samenhang.

* Het in artikel 36 van de Gwwd opgenomen verbod van dierenmishandeling is ook van toepassing op in het wild levende dieren.

* Een tweede raakvlak is de dierziektebestrijding. De belangen van dier- of volksgezondheid kunnen vergen dat tegen in het wild levende dieren maatregelen worden getroffen ter voorkoming of bestrijding van besmettelijke dierziekten.

* Ten slotte heeft het wetsvoorstel een raakvlak met de Gwwd wanneer dieren van onder dit wetsvoorstel beschermde soorten gehouden worden. In dat geval kunnen ook op grond van de Gwwd regels gelden ten aanzien van de wijze van houden, de verzorging, het vervoer of het verhandelen van die dieren of producten daarvan.

Als treffend voorbeeld van deze laatste situatie wordt allereerst genoemd 'het wildhygiënecertificaat waarover een jager moet beschikken als hij door hem geschoten wild op de markt wil brengen' – voorschriften over handel, vervoer, huisvesting en verzorging zijn echter ook voor dieren van belang.

De genoemde raakvlakken blijven hetzelfde wanneer de Gwwd vervangen wordt door de *Wet dieren*. Het tweede punt is voor ons een belangrijk argument tegen de (intensieve) dierhouderij. Op het eerste en het derde raakvlak willen wij graag wat dieper ingaan, maar om te beginnen willen we de aandacht vestigen op een ernstige omissie in de *Wet natuur*.

1.1 Intrinsieke waarde

In het wild levende dieren zijn in de regel inderdaad geen gehouden dieren (p. 30).¹ Dat wilde dieren gehouden worden, moet ons inziens ook zoveel mogelijk vermeden worden, uitgezonderd in het geval dat ze enige levensreddende vorm van bijstand nodig hebben. Dat kan leiden tot vervoer en verblijf in een opvangcentrum en de in principe *tijdelijke* status van 'gehouden' zijn.

Dat dieren niet gehouden zijn, betekent natuurlijk geenszins dat ze op het essentiële punt van de intrinsieke waarde anders zijn dan gehouden dieren. Deze waarde komt aan *alle* dieren toe in hun hoedanigheid van levende wezens met bewustzijn en gevoel. De term 'intrinsieke waarde' komt echter in het wetsvoorstel noch in de memorie van toelichting voor.² Dit is om meer dan één reden

¹ Paginanummers tussen (...) verwijzen naar de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel, behalve waar uit de context duidelijk blijkt dat uit een andere bron wordt geciteerd.

² Op p. 6 van de MvT heet het dat de *natuur* 'in zichzelf' een waarde vertegenwoordigt en op p. 8 is – bij de beschrijving van de internationale kaders - sprake van de 'eigenstandige waarde van de *natuur*', maar daar

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencr è che Lenie 't Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

hoogst merkwaardig.

In de preambule van de vigerende *Flora- en faunawet* (Ffw) wordt de intrinsieke waarde van de (individuele) dieren, behorende tot beschermde diersoorten, met zoveel woorden erkend. In de memorie van toelichting bij de *Wet dieren* wordt expliciet verwezen naar de Ffw (Kamerstukken II, 2007-2008, 31 389, nr. 3, p. 19). De intrinsieke waarde van het dier is al enkele decennia geleden, zo lezen we daar, erkend als uitgangspunt voor de regelgeving met betrekking tot de wijze waarop de mens met dieren omgaat – meer bepaald de *Wet op de dierproeven* (sinds 1970) en de *Flora- en faunawet*.

Dit betekent naar het oordeel van de opeenvolgende verantwoordelijke bewindslieden weliswaar niet, dat niet langer inbreuken op de bescherming van dieren zouden kunnen worden toegestaan, maar dat aan het oordeel dat andere belangen moeten prevaleren een belangenafweging vooraf dient te gaan.³ Daar komen wij hierna op terug.

Wij willen vooropstellen dat de erkenning van de intrinsieke waarde van dieren zich ook na het intrekken van de *Flora- en faunawet* uiteraard nog steeds uitstrekt tot wilde dieren, “dieren die in vrijheid kunnen en ook moeten kunnen leven”, aldus de MvT bij de *Wet dieren* (p. 93). Er bestaat geen enkele twijfel omtrent hun dier-zijn en zij vertegenwoordigen niet in eerste instantie of overwegend andere waarden (economische, recreatieve), ze zijn zichzelf genoeg en kunnen in principe zonder ons (over)leven.

Dit is geen vrijblijvende constatering. Het is duidelijk dat de mens in de praktijk voor een belangrijk deel ook het (over)leven van wilde dieren bepaalt. De erkenning van hun intrinsieke waarde betekent dat de wildheid en onafhankelijkheid van die dieren als zodanig moeten worden gerespecteerd en beschermd. Waar een belangenafweging noodzakelijk is, wegen hun belangen niet minder zwaar dan gelijkwaardige belangen van mensen en van de door hen gehouden dieren.

Wij stellen daarom voor, de erkenning van de intrinsieke waarde expliciet op te nemen in het wetsvoorstel. Onze voorkeur gaat uit naar een nieuw in te voegen artikel in § 1.3, waarvan de tekst voor zover van toepassing overeenkomt met die van artikel 1.3 van de *Wet dieren*. Het eerste lid (“De intrinsieke waarde van het dier wordt erkend”) kan gelijk zijn; in het tweede lid dient de zinsnede “dat de zorg die de dieren redelijkerwijs behoeven is verzekerd” te worden aangepast (bijvoorbeeld: dat zorg voor en opvang van de dieren waar nodig is verzekerd).

Het derde lid vergt wat meer aanpassing. In de *Wet dieren* worden hier als invulling van het begrip ‘zorg’ de zogeheten vijf vrijheden aangehaald; de geheel andersoortige vrijheid voor wilde dieren hebben wij in artikel 7 van de *Algemene dierenbeschermingswet*⁴ vertaald in een afblijfplicht. Het gaat om het voorkómen van menselijk handelen dat een inbreuk maakt op welzijn en gezondheid van in het wild levende dieren.

---

wordt verder niet over uitgeweid (nadruk toegevoegd).

³ Kamerstukken II, 1995-1996, 23 147, nr. 7, blz. 4, geciteerd in Kamerstukken II, 2007-2008, 31 389, nr. 3, p. 20.

⁴ *Algemene wet betreffende het stellen van wet- en regelgeving inzake dieren, dierenwelzijn en diergezondheid* (Algemene dierenbeschermingswet), CDON 2008 (te raadplegen via www.cdon.nl).

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencr è che Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

Door invoeging van een nieuw artikel komt het duidelijkst tot uiting, dat de in het wild levende dieren in beginsel met rust gelaten dienen te worden en dat rekening moet worden gehouden met hun individuele belangen. Voorzover inbreuken op de bescherming worden toegestaan, dient daarbij zorgvuldig met dieren te worden omgegaan - hetgeen overigens meer inhoudt dan dat onnodig lijden, zoals tot nu toe opgenomen in de Ffw en min of meer overgenomen in het wetsvoorstel, te allen tijde dient te worden voorkomen.

In verband met art. 36 Gwwd (art. 2.1 Wd) komen wij daar op terug.

Een andere mogelijkheid is om de reeds geciteerde, 'verloren geraakte' zinsnede uit de preambule van de Ffw in de preambule van de *Wet natuur* op te nemen.

Het is in elk geval onbegrijpelijk en onwenselijk dat twee wetten met verstrekkende gevolgen voor talloze dieren, afkomstig van hetzelfde ministerie, een dergelijk gebrek aan samenhang vertonen en wij gaan ervan uit, dat dit ten gunste van de in het wild levende dieren wordt rechtgezet.

1.2 Belangenafweging

Een andere zinsnede uit de preambule bij de Ffw die wij node missen, is die over het 'belang van de bescherming van (die) planten- en diersoorten' als reden om de wet op te stellen.

Het wetsvoorstel en de MvT lijken te zijn gebaseerd op de gedachte dat de belangen van natuur en dieren nu *teveel* gewicht in de schaal leggen en daardoor een belemmering vormen bij het nastreven van andere waarden – in het bijzonder economische waarden.

De eerste passage daarover, op p. 6, culmineert in de opmerking: "Bovendien is de aanwezigheid van natuur belangrijk voor een aantrekkelijke leefomgeving en daarmee een voorwaarde voor een gunstig vestigingsklimaat voor internationaal opererende ondernemingen." Zelden komt een aap zo snel uit een mouw....

Uit artikel 1.5 maken wij op dat er kennelijk nog geen natuurvisie is – net als bij de Wet dieren wordt de omgekeerde weg afgelegd: eerst een wetsvoorstel, dan een visie. Maar de economische invalshoek springt direct in het oog. Herhaaldelijk is sprake van een goede (of betere) balans tussen economie en ecologie.

Tegenover de erkenning dat (wetgeving ter) bescherming en duurzaam gebruik van biodiversiteit als een integraal onderdeel moeten worden gezien van de aanpak van "andere grotere internationale uitdagingen rond voedselzekerheid, armoedebestrijding, energie, water, klimaat, vrede en stabiliteit" stelt dit kabinet een dodelijk voorbehoud: er moet sprake zijn van afrekenbare, haalbare en betaalbare doelen en acties (p. 10).

De overheid moet weliswaar bewerkstelligen "dat menselijke activiteiten in balans blijven met de draagkracht van natuur en in overeenstemming zijn met het doel van een gunstige staat van instandhouding van de natuur op de langere termijn" (p. 7) en de minister erkent dat de achteruitgang van biodiversiteit de komende jaren niet zal worden gestopt (ibid.) – maar dit wetsvoorstel zal die achteruitgang eerder bespoedigen dan vertragen.

Het kabinet bekijkt natuur vooral vanuit het perspectief van het (internationaal) gelijke speelveld voor ondernemingen. Wilde dieren zitten net als gehouden dieren verstrikt in het primaat van de economie, een economie die bovendien uitsluitend gericht lijkt te zijn op financieel gewin op de korte termijn.

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

De CDON heeft, net als bijvoorbeeld de Vogelbescherming en Das&Boom (om slechts enkele niet bij de coalitie aangesloten organisaties te noemen) een ander beeld van deze balanceeract. Jarenlang is geprobeerd, het evenwicht tussen ecologie en economie te *herstellen* in die zin, dat de 'ecologie' de aandacht krijgt die ze verdient.

Dit herstelproces is nog lang niet afgerond en het effect van dit wetsvoorstel zal zijn, dat natuur en biodiversiteit en ecologische waarden verder worden aangetast.

Een belangenafweging (voor zover die al heeft plaatsgevonden) die tot een zo onevenwichtig resultaat leidt, valt binnen het langetermijnperspectief van het samen (over)leven van mens en natuur op deze ene aarde niet te verdedigen.

De erkenning van de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren maakt een nieuwe afweging mede noodzakelijk.

[2] Bescherming van wilde dieren op grond van Gwwd en Wet dieren

In deze paragraaf komen we terug op de raakvlakken tussen *Wet natuur* en *Wet dieren*. Artikel 36, lid 1, Gwwd is inderdaad bijna woordelijk overgenomen in artikel 2.1, lid 1 van de *Wet dieren*; voorschriften voor huisvesting en verzorging van dieren die behoren tot hier of elders (ook) in het wild voorkomende soorten zijn vooralsnog alleen gepubliceerd in de vorm van een concept *Besluit houders van dieren* en een concept *Besluit gezelschapsdieren*.⁵

2.1 Artikel 36, eerste lid, Gwwd // art. 2.1, eerste lid Wd

Waar het gaat over artikel 36, lid 1, Gwwd c.q. art. 2.1, lid 1, Wd valt op dat deze bepalingen zeer beperkt worden opgevat als een verbod op 'mishandeling'. Er is in die artikelleden immers niet alleen sprake van het veroorzaken van pijn of letsel, maar ook van het benadelen van de gezondheid of het welzijn van een dier.

In de MvT bij de Wet dieren wordt gesteld dat "(h)et niet mogelijk en ook niet wenselijk is om in de vrije natuur verantwoordelijkheid te nemen voor het welzijn van individuele dieren" (p. 82). Daar kunnen wij deels in meegaan, met dien verstande dat in onze relaties met wilde dieren de reeds aangehaalde *afblijfplicht* voorop moet staan. Waar (op grond van een werkelijke belangenafweging) inbreuken op het bestaan van beschermde soorten worden toegestaan, draagt de mens echter wel degelijk verantwoordelijkheid jegens individuele dieren.

Zo staat ook in de MvT te lezen dat voor de beschermde dier- en plantensoorten opgenomen in bijlage IV bij de richtlijn (de Habitatrichtlijn) net als voor vogels – ongeacht of zij zich binnen of buiten een Natura 2000-gebied bevinden – een strikt beschermingsregime geldt. "Dit regime,

⁵ Op beide concepten hebben CDON en enkele bij de coalitie aangesloten organisaties uitgebreid en kritisch gereageerd. Blijkens een brief van de staatssecretaris van 15 juli 2011 (Kamerstukken I/II, 2010-2011, 31 389 R/90 (Herdruk)) zou eerstgenoemde AMvB naar verwachting eind 2011 in concept worden voorgehangen bij de beide Kamers der Staten-Generaal. De consultatiebijeenkomst met de belangenorganisaties, die daaraan voorafgaand zou worden belegd, heeft voorzover wij weten nog niet plaatsgevonden.

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dieren noodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencr è che Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

neergelegd in de artikelen 12 en volgende van de Habitatrichtlijn, grijpt, zoals ook bij de vogels het geval is, aan bij de *individuen* van de soort” (p. 33).⁶

Individuen van een soort zijn echter letterlijk ‘nergens’ als hun directe leefomgeving niet wordt beschermd. Dit heeft de CDON in de *Algemene dierenbeschermingswet* (Adw) verwoord in de begripsbepaling ‘leefomgeving’ (gebied waarin wilde dieren zoveel mogelijk ongestoord moeten kunnen leven, waartoe in elk geval worden gerekend nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen, trekroutes en foerageergebieden), een term die terugkeert in artikel 7, eerste lid:

Wetgeving met betrekking tot in het wild levende dieren zonder eigenaar is er op gericht deze dieren zoveel mogelijk ongemoeid te laten in hun leefomgeving teneinde hen optimale vrijheid te garanderen (*‘afblijfplicht’*).

In die zin is de mens – en de wetgever, tot wie de Adw is gericht - verantwoordelijk voor het welzijn van wilde dieren. Dit gaat verder dan een verbod op mishandeling.

2.2 Artikel 36, derde lid, Gwwd // art. 2.1, zesde lid Wd

Als het over artikel 36 Gwwd gaat, zien wij nog een raakvlak met het wetsvoorstel. Het derde lid luidt: “Een ieder is verplicht hulpbehoevende dieren de nodige zorg te verlenen”. In art. 2.1, zesde lid, van de Wet dieren wordt dat: “Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg”. Deze zorg strekt zich ook uit tot in het wild levende dieren.⁷

Het is ons bekend dat deze zorg door de verantwoordelijke bewindslieden is geïnterpreteerd als ‘dieren uit hun lijden verlossen’. Daar kunnen wij ons deels in vinden.⁸ Het zal namelijk ook vaak voorkomen dat een dier nog te redden is. Dit zal per geval door een deskundige moeten worden beoordeeld.

De opvang van inheemse dieren dient, zoals wij ook reeds in onze reactie op de *Nota Dierenwelzijn* (2007) hebben betoogd, in alle opzichten goed geregeld te zijn – tot en met financiële steun van de overheid.

In de Adw is dit verwoord in het tweede lid van artikel 7: “De overheid garandeert dat indien opvang van in het wild levende dieren geboden is, deze opvang optimaal voldoet aan de uitgangspunten in artikel 6”, te weten betreffende waarborgen voor gezondheid, welzijn en integriteit van de dieren.

⁶ Nadruk toegevoegd. Zie voor de verschillende beschermingsregimes paragraaf 3.2.

⁷ Wij hebben er reeds op gewezen, dat het zevende lid in die zin moet worden aangepast. Oorspronkelijk telde het artikel zes leden; het *vijfde* lid luidde: Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg en het *zesde*: Het bij en krachtens het eerste tot en met het *vijfde* lid bepaalde is tevens van toepassing ten aanzien van andere dan gehouden dieren. Toen later een nieuw vierde lid is ingevoegd (Kamerstukken II, 2008 – 2009, 31 389, nr. 12, Derde Nota van wijziging, onder B), is verzuimd het tot 7 vernummerde lid 6 aan te passen. Zie voor de oorspronkelijke bedoeling de Memorie van toelichting, nr. 3, p. 82.

⁸ Zie ‘Over hulpbehoevende dieren en de nodige zorg’, Noor Evertsen, *Dier en Milieu* 2005/5, p. 12-15.
Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

Deze zorgplicht is in elk geval van wezenlijk andere aard dan die in artikel 1.8 van het wetsvoorstel is verwoord (zie paragraaf 4).

Een verwijzing in het wetsvoorstel naar artikel 36 Gwwd c.q. art. 2.1 Wd, en dan naar alle relevante leden, lijkt ons op zijn plaats te zijn. Dit zou kunnen via een aan artikel 1.8 toe te voegen vierde lid:

4. Het bij en krachtens artikel 2.1, eerste tot en met zesde lid, van de Wet dieren bepaalde is tevens van toepassing ten aanzien van in het wild levende dieren.

2.3 Onnodig lijden

Een bepaling uit de *Flora- en faunawet* betreffende individuele dieren die in het wetsvoorstel terugkeert, is die over het voorkomen van onnodig lijden (art. 3.22, bij de aanwijzing van middelen voor het vangen en doden van vogels en zoogdieren “wordt mede rekening gehouden met het belang te voorkomen dat een onnodig grote inbreuk op het welzijn van het te doden of te vangen dier wordt gemaakt”; art. 3.29: “Een ieder die een in het wild levend dier doodt of vangt voorkomt dat het dier onnodig lijdt”).⁹

Deze bepalingen zien uitsluitend op het moment waarop aan het leven in vrijheid van het wilde dier een einde komt, maar zijn als zodanig prijzenswaardig. Als er geen enkele andere oplossing bestaat voor een bepaalde onhoudbare situatie, kan het nodig zijn om in het wild levende dieren te doden en dan moet dat net als bij gehouden dieren op de meest ‘humane’ wijze gebeuren. ‘Humaan’ impliceert ook deskundigheid.

Wij maken ons echter zorgen over de uitermate omslachtige formulering (‘het belang te voorkomen dat’) en de zinsnede ‘onnodig grote inbreuk’. Deze formulering laat bijvoorbeeld ruimte voor ‘gewoon grote inbreuk’. Handhaving van een dergelijke vage norm is lastig.

Een veeg teken daarvan is dat overtreding van artikel 3.29, *tweede lid*, in artikel 10.3 wordt aangemerkt als economisch delict – het artikel heeft geen tweede lid!

Zo komen we vanzelf uit bij een artikel over (opzettelijk) doden, waarin die handeling niet aan nadere humane voorwaarden wordt gebonden.

[3] Artikel 3.11

3.1 Algemeen

“Het is verboden in het wild levende zoogdieren, amfibieën of reptielen opzettelijk te doden”, aldus het eerste lid van artikel 3.11.

Uit lid 2 onder d en uit de MvT (p. 19) blijkt dat dit basale verbod geldt jegens die dieren (zoogdieren, reptielen, amfibieën) die volgens het wetsvoorstel niet strikt beschermd behoeven te worden. Dit is met andere woorden de enige bescherming die, afgezien van het niet in de wetstekst opgenomen verbod op mishandeling en de algemene zorgplicht, zou overblijven voor

⁹ Vergelijk de artikelen 15, derde lid, 47 en 73 Ffw.

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

‘exemplaren’ van meer dan 40 diersoorten die nu op grond van de Ffw nog beschermd zijn.¹⁰ In de MvT wordt in verband met dit artikel de term ‘ethisch’ gebruikt – “Waar de zorgplicht verbonden met bestuursrechtelijke handhaving primair preventieve instrumenten biedt, is het vanuit een ethische optiek wenselijk dat in gevallen dat er dieren opzettelijk worden gedood die niet onder het strikte beschermingsregime voor soorten vallen uiteindelijk ook een straf kan worden opgelegd” – overigens de enige keer dat de term ‘ethisch’ in de toelichting voorkomt (p. 62). De tekst vervolgt: “Het opzettelijk doden van zoogdieren, reptielen en amfibieën blijft te allen tijde verboden, behoudens waar dit uitdrukkelijk ingevolgd deze wet is toegestaan”.

Het voorgestelde artikel 3.11 betekent een in alle opzichten onacceptabele inperking van de dieren- en soortenbescherming.

Gelet op verschillende verdragsverplichtingen kan de bescherming van de bedoelde soorten niet op deze manier worden beperkt. Daar komt nog bij dat het artikel in de huidige (dus niet verdragsconforme) redactie absoluut niet voldoende bescherming biedt.

We zullen op beide punten kort ingaan, maar willen daarbij duidelijk stellen dat de bescherming van de ‘niet strikt beschermde soorten’ in zijn geheel dient te worden herzien en dat de opmerkingen in paragraaf 3.3 onder dat principiële voorbehoud moeten worden gelezen.

3.2 Niet verdragsconforme soortenbescherming

Het is wenselijk, aldus de MvT (p. 152), dat zoogdieren, reptielen en amfibieën die niet onder het strikte Europese beschermingsregime vallen, niet opzettelijk mogen worden gedood. Het wordt maatschappelijk onaanvaardbaar geacht *wanneer het enkele feit dat er voor die soorten geen Europese of internationale verplichtingen gelden* in het belang van de instandhouding van die soort, zou leiden tot een vrijbrief om deze in het wild levende dieren naar believen te doden zonder enige beperking (cursivering toegevoegd).

Dat er voor die soorten geen Europese of internationale verplichtingen zouden gelden, is ons inziens echter geen juridisch houdbaar uitgangspunt.

Zoals mr. Van der Velden namens de Stichting Das & Boom heeft betoogd, sluit het wetsvoorstel op het gebied van soortenbescherming *niet* nauwkeurig aan bij internationale verplichtingen. In het bijzonder het Verdrag van Bern, waarbij zowel Nederland als de Europese Unie partij zijn, bepaalt dat ons land alle alhier in het wild voorkomende dier- en plantensoorten en hun leefgebieden moet beschermen.¹¹

Voor bepaalde soorten gelden bijkomende resultaatsverplichtingen (het zogeheten strikte regime), maar dat betekent niet dat de overige inheemse soorten kunnen worden afgescheept met een zorgplicht en twee beperkte verboden. Zeker niet gezien het feit dat de populaties van veel van deze soorten zich in Nederland niet in een gunstige staat van instandhouding bevinden.

¹⁰ De betreffende 34 soorten zoogdieren, 8 soorten amfibieën en 4 soorten reptielen staan vermeld in Tabel III bij de MvT (p. 263).

¹¹ Wij verwijzen graag naar de betreffende brief aan de staatssecretaris d.d. 27 oktober 2011, met kenmerk 237684.21811.wzw, waarin dit standpunt uitgebreid en ons inziens overtuigend wordt uiteengezet, en die ook is gepubliceerd op de site van Das & Boom (www.dasenboom.nl).

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencr è che Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

In de MvT wordt met zoveel woorden toegegeven dat de verplichtingen uit de relevante verdragen niet helemaal worden afgedekt door de Vogel- en Habitatrichtlijn (p. 34). Nederland is echter als verdragsluitende partij ook gehouden om het gedeelte van de verdragen te implementeren dat niet gedekt wordt door de richtlijnen (p. 143).

Aan deze constatering kan slechts één gevolgtrekking worden verbonden, namelijk dat het Verdrag van Bern alsnog goed in (Europees en) Nederlands recht moet worden omgezet. In het wetsvoorstel gebeurt het omgekeerde: de reikwijdte van het Verdrag van Bern (en daarmee ook die van de Habitatrichtlijn) wordt volledig miskend.¹²

3.3 Verbod op ‘opzettelijk doden’ biedt volstrekt onvoldoende bescherming

Zoals reeds geciteerd wordt het maatschappelijk onaanvaardbaar geacht wanneer het enkele feit dat er voor [bepaalde] soorten geen Europese of internationale verplichtingen gelden in het belang van de instandhouding van de soort, zou leiden tot een vrijbrief om deze in het wild levende dieren naar believen te doden zonder enige beperking (p. 152). Artikel 3.11 lijkt echter verdacht veel op zo’n vrijbrief.

In de eerste plaats komt het verbod op opzettelijk doden in de plaats van het strikte verbodstelsel van de Flora- en faunawet (p. 155). Het verwonden, vangen of bemachtigen van dieren, het beschadigen, vernielen, uithalen of verstoren van rust- en verblijfplaatsen – ten aanzien van de soorten in Tabel III mag het allemaal.

Voor veel dieren wijken dergelijke handelingen qua effect echter niet af van een doodsvonnis en op termijn kunnen daardoor soorten in de gevarezone komen of verdwijnen die (naast de ‘strikt beschermde’ soorten) wel degelijk bescherming verdienen.

In de tweede plaats is het opzettelijk doden van zoogdieren, reptielen en amfibieën te allen tijde verboden, *behoudens waar dit uitdrukkelijk ingevolge deze wet is toegestaan* (p. 62). De tekst van het voorgestelde artikel 3.11 handelt voor het grootste deel over ‘de noodzaak voor ontheffing of vrijstelling’.

Deze noodzaak kan bijvoorbeeld worden ingegeven door de in artikel 3.8 genoemde belangen. Het derde lid van artikel 3.11 voegt hier nog enkele belangen aan toe, waaronder ‘het algemeen belang’, een uitermate vaag kapstokbegrip.

De zinsnede in de aanhef van het derde lid, “Artikel 3.8 is van overeenkomstige toepassing, met uitzondering van het vijfde lid, onderdelen a en c,” komt er op neer dat er niet naar alternatieven (andere bevredigende oplossingen) hoeft te worden gezocht, respectievelijk dat er afbreuk mag worden gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in zijn natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

In de media zijn reeds talrijke voorbeelden genoemd van de mogelijk desastreuze gevolgen van deze minimale bescherming - je mag de burchten van dassen vernielen, zeehonden verstoren, adders en ringslangen uit de natuur halen enzovoort. Straffeloos....

¹² Dit impliceert overigens ook dat bescherming op het niveau van de provinciale bestuurslaag, met de waarschijnlijk daaruit voortvloeiende verschillen (en lacunes), juridisch wellicht geen stand kan houden.

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

Al met al betekent het voorgestelde artikel 3.11 een onacceptabele beperking van de dieren- en soortenbescherming.

Voor enkele andere punten van kritiek op dit artikel verwijzen wij graag naar de pagina's 5 tot 8 van de brief d.d. 15 november 2011 van De Faunabescherming aan de staatssecretaris. Wij delen deze kritiek in alle opzichten.

3.4 Strafbaarstelling

Overtreding van de bepaling in artikel 3.11, eerste lid, levert een economisch delict op (j° art. 10.13, onder B) en wel, gelet op artikel 2, eerste lid van de Wed, een misdrijf (opzet is immers een 'vereiste'). De straf die daarvoor staat is (art. 6, lid 1 onder 2°, Wed) gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, taakstraf of geldboete van de vierde categorie.¹³ Deze sancties komen overeen met die op overtreding van de vigerende verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet. Ook de Wet dieren kent een verbod op het doden van bepaalde dieren (art. 2.10, eerste lid: "Het is verboden om dieren behorend tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen diersoorten of diercategorieën te doden"); overtreding van dit verbod is een misdrijf, waarop een gevangenisstraf staat van ten hoogste drie jaren of een geldboete van de vierde categorie (art. 8.12 Wd). Wij vragen ons af, waar dit verschil op is gebaseerd.

Gelet op enerzijds het opzetvereiste en anderzijds de vele mogelijkheden voor ontheffingen en vrijstellingen vragen wij ons bovendien af, of het voorgestelde artikel 3.11 in de praktijk enig beschermend effect zal kunnen hebben.

Het is ons niet geheel duidelijk of de opmerking in de MvT (p. 155), dat het Hof van Justitie in haar jurisprudentie heeft bepaald dat onder opzet ook voorwaardelijke opzet moet worden begrepen, doorwerkt in artikel 3.11. Dan geldt ten aanzien van dit misdrijf dat 'het aanvaarden van de aanmerkelijke kans dat gedragingen schadelijke gevolgen hebben voor een dier of plant' (p. 138; in casu de dood) tot vervolging kan leiden. Het zou niet meer zijn dan een schrale troost.

[4] De zorgplicht (voorgesteld artikel 1.8)

In de memorie van toelichting wordt een verband gelegd tussen artikel 36 Gwwd (art. 2.1 Wd), het hiervoor besproken voorgestelde artikel 3.11 en de zorgplicht, zoals geformuleerd in artikel 1.8, eerste en tweede lid van het wetsvoorstel.

Het eerste lid luidt: "Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor in het wild levende dieren en planten en voor Natura-2000-gebieden"; in het tweede lid wordt deze zorg nader ingevuld op een manier die ons bekend voorkomt uit art. 2, lid 2, Ffw – waar echter meer in het algemeen sprake is van nadelige gevolgen voor *flora of fauna*.

Dieren en planten worden door de zorgplicht tegen schadelijk menselijk handelen beschermd. De zorgplicht geldt in aanvulling op het verbod van dierenmishandeling. Voor soorten die onder het strikte regime vallen, brengt de voorgestelde zorgplicht geen aanvullende verplichtingen met zich mee. Voor de overige soorten (bijvoorbeeld de vuursalamander, de ringslang, de grote modderkruiper en het vliegend hert en zoogdieren als de egel en de das) heeft de zorgplicht echter

¹³ Die geldboete bedraagt met ingang van 1 januari 2012 ten hoogste € 19.500, Stb. 2011, 455.

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

ook inhoudelijk betekenis, waar deze een zorgvuldige omgang met dieren en planten – inclusief hun directe leefomgeving – vraagt (p. 62).

4.1 Veranderingen ten opzichte van de Flora- en faunawet

De vigerende zorgplichtbepaling is anders geformuleerd, niet alleen in art. 2, lid 2 (waar zoals gezegd sprake is van nadelige gevolgen *voor flora of fauna*) maar ook in de eigenlijke 'plicht' in art. 2 lid 1. Dat luidt: "Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede *voor hun directe leefomgeving*."

Het is interessant dat dit begrip terugkeert in de MvT bij het wetsvoorstel: de zorgplicht heeft betrekking op al datgene wat belangrijk is om nadelige effecten voor de habitats en soorten te voorkomen; bij soorten gaat het dan niet alleen om de dieren of planten zelf, maar ook om hun *directe leefomgeving*. Bij *dieren* gaat het dan ook om *foerageergebieden, rust- en voortplantingsplaatsen en plaatsen voor het grootbrengen van jongen* (p. 62, p. 215).

Het gaat uitdrukkelijk ook om de 'niet strikt beschermde' soorten. Op grond van deze zorgplicht zouden dieren, behorende tot de bedoelde soorten, dan toch wat meer bescherming genieten dan die, voorzien in artikel 3.11.

Zoals wij al hebben betoogd in verband met art. 36 Gwv en art. 3.11 van het wetsvoorstel, is het niet wenselijk dat voor veel - deels erg kwetsbare - soorten de bescherming van hun verblijfplaatsen vervalft. Het heeft weinig zin om te verbieden, dieren van deze soorten te doden (met alle armslag en ruimte die wij in art. 3.11 menen te ontwaren), wanneer hun verblijfplaatsen onbeschermd zijn.¹⁴

We willen daarom de suggestie doen om het begrip 'directe leefomgeving' voor alle duidelijkheid weer op te nemen in de tekst van de wet (vòòr 'en voor Natura-2000-gebieden').

De volgende vraag is dan natuurlijk, of en zo ja, hoe de bevoegde instanties de zorgplicht kunnen handhaven.

4.2 Handhaving

Handhaving van het voorgestelde artikel 1.8 geschiedt, gegeven de openheid van de norm, bestuursrechtelijk en zou vooral preventief moeten werken. Door inzet van instrumenten als bestuursdwang of dwangsom kunnen voor diersoorten schadelijke activiteiten worden voorkomen of beëindigd (p. 17, 22, 62).

Wij zijn niet gerust op de effectiviteit van een aldus gehandhaafde zorgplicht. Bedrijven, sectoren en overheden kunnen zelf de maatregelen kiezen om schade aan bedreigde natuurwaarden te voorkomen (p. 17) en zij kunnen daarbij worden aangesproken op hun zorgplicht voor de natuur.

---

¹⁴ Waarmee wij uiteraard niet bedoelen te zeggen, dat het verbod op het doden van in het wild levende dieren kan worden geschrapt...

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dieren noodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie 't Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

Aangezien bedrijven, sectoren en overheden vermoedelijk juist de partijen zijn die natuur-, gebieds- en soortenbescherming vooral ervaren als een last en een belemmering voor hun activiteiten, lijkt dit vragen om moeilijkheden.

Een andere complicerende factor is de rol van bestuursorganen. Zij moeten de natuuraspecten steeds meewegen in hun eigen handelen en besluitvorming en zonodig de geëigende maatregelen treffen om schadelijke effecten te voorkomen, te beperken of ongedaan te maken (p. 22) – maar zij moeten bovendien verduidelijken wat de open norm in een concreet geval voor burger en ondernemer betekent (p. 62).

Wanneer bijvoorbeeld door handelen of nalaten van een initiatiefnemer nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor beschermde soorten, kan handhavend worden opgetreden, terwijl er nog geen sprake is van overtreding van de voor die soorten geldende verbodsbepalingen (ibid.).

Dit betekent dat bestuursorganen en/of het bevoegde gezag enorm alert moeten zijn - het doden van dieren of het onbewoonbaar maken van hun leefomgeving is immers niet meer ongedaan te maken (zie ook het voorbeeld op p. 191: “Om de overtreding ongedaan te maken is de overtreder de last opgelegd om kadavers (van vogels en vissen) te verwijderen uit de betreffende bassins”) - en per concreet geval normen moeten formuleren. Het daardoor te verwachten gebrek aan uniformiteit werkt onduidelijkheid voor burger en ondernemer juist in de hand.

Het wetsvoorstel is ingegeven door de wens om te komen tot een praktischer en voor burgers, ondernemers en overheden minder belastende natuurwetgeving (p. 200). Een van de beoogde manieren om dat doel te bereiken is dus: meer verantwoordelijkheid neerleggen bij burger en ondernemer om zorgvuldig met de natuur om te gaan – zullen die dat dan niet als een last ervaren?

4.3 Een ieder neemt voldoende zorg in acht ...

Wij stellen voor om in het wetsvoorstel duidelijk te maken wat het ‘in acht nemen van voldoende zorg’ voor burgers allemaal kan inhouden – met name ook voor burgers, inclusief jeugdige burgers, in hun rol van recreant.

In een brief aan het *Reformatorisch Dagblad*, d.d. 8 augustus 2011, heeft de Hondenbescherming een aantal in dit verband veel voorkomende problemen en mogelijke oplossingen genoemd.¹⁵

Omdat de druk op natuurgebieden in onze maatschappij groot is, is het van belang dat elke recreant doordrongen is van de kwetsbaarheid van het gebied waarin hij of zij zich bevindt - en waarin zich mogelijk ook wilde dieren bevinden.

“De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in elk geval in dat een ieder die *weet of redelijkerwijs kan vermoeden* dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor in het wild levende dieren en planten (...)” – veel mensen weten dat niet en hebben echt geen vermoeden.

Initiatieven om dat besef te bevorderen werken hopelijk preventief en passen goed in een algemene zorgplichtbepaling. Overheden hebben daarbij een eigen taak en verantwoordelijkheid.

¹⁵ Zie: <http://www.hondenbescherming.nl/pdf/Reformatorisch%20Dagblad%20-%20reactie%20op%20Hond%20hoort%20niet%20in%20natuurgebied.pdf>.

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dieren noodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

[5] Gehouden dieren

5.1 Positieflijst

In de praktijk bestaat er op allerlei punten 'overlap' tussen in het wild levende en gehouden dieren. Het houden van wilde dieren moet ons inziens zoveel mogelijk vermeden worden, tenzij in het geval dat wilde dieren enige vorm van levensreddende bijstand nodig hebben.

Waar van oorsprong wilde (uit het wild gevangen of uit wilde ouderdieren geboren) dieren permanent worden gehouden - bij fokkers of handelaars, als gezelschapsdier, in een circus of dierentuin - is de situatie volstrekt anders. Die dieren vallen onder de *Gezondheids- en welzijnswet voor dieren* en t.z.t. onder de *Wet dieren*.

In dit verband willen wij nog eens de aandacht vestigen op de zogeheten 'positieflijst'. Deze lijst, gebaseerd op artikel 2.2, eerste lid, van de Wet dieren, zou duidelijk moeten maken welke dieren, waaronder dieren behorende tot in het wild levende soorten, men überhaupt mag houden.

Er zijn verschillende raakvlakken tussen een dergelijke lijst en het voorstel voor de Wet natuur. Plaatsing op de lijst kan bijvoorbeeld voorkomen dat 'ongewenste' soorten (al dan niet invasieve exoten) in de vrije natuur terechtkomen.

De CDON heeft zoals gezegd naar aanleiding van consultatierondes over het concept *Besluit houders van dieren* en het concept *Besluit gezelschapsdieren* al gewezen op de samenhang tussen verschillende wetgevendende initiatieven van het ministerie – of liever gezegd, het kennelijke gebrek aan samenhang.¹⁶

In een brief d.d. 3 november jl. heeft de staatssecretaris toegezegd, de vaste Kamercommissie voor EL&I over de positieflijst te informeren voor het geplande AO van 14 december a.s.¹⁷

In afwachting van deze informatie willen wij wel vast vragen of het speciale regime voor katachtigen en primaten, zoals dat nu bestaat op grond van de Ffw, zal blijven bestaan – de MvT doet het ergste vrezen:

“Een verbod op het onder zich hebben van planten of dieren of producten van die planten of dieren van soorten, waarvan de handel is gereguleerd, ondersteunt de handhaving. Er zal een vrijstelling gelden als de legale herkomst kan worden aangetoond met een geldig CITES-document. (...) Anders dan nu het geval is onder de Flora- en faunawet zal deze vrijstelling voor alle gevallen gelden waar een CITES-document aanwezig is” (p. 177 op 178).

Ook vragen wij ons af wat er gebeurt met (levende) dieren, als een CITES-document wordt ingetrokken (p. 192).

¹⁶ Brieven CDON d.d. 29 maart 2010 respectievelijk 10 april 2011. Het lijkt in dit verband omineus dat enkele extra adviesstukken die de *Commissie bedreigde dier- en plantensoorten* heeft onder artikel 82 van de Flora- en Faunawet, namelijk van adviescollege voor regering en parlement ten aanzien van (..) de afstemming met de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren en de totstandkoming van EU-regelgeving, vervallen (p. 178).

¹⁷ Brief met referentienr. 240225.

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dieren noodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencr è che Lenie 't Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

Andere dieren die er naar wij vrezen slechter op worden, zijn de roofvogels. Er kunnen jachtvogels worden gefokt, art. 3.19 lid 1 onder c, en ze mogen worden gebruikt, 3.28 – dat impliceert houden, huisvesten etc. Wat is in dit verband de strekking van de zinsnede *anders dan voor verkoop* onder zich hebben in art. 3.2, lid 6?

Het wordt mogelijk meer soorten jachtvogels te gebruiken (p. 169) – op welke (wetenschappelijke) inzichten is het toestaan van die uitbreiding gebaseerd?

Wij hopen en verwachten dat we in de gelegenheid worden gesteld, ons standpunt over deze kwesties nader toe te lichten zodra er meer bekend is over de positieflijst.

5.2 Opvang

Inheemse dieren die om wat voor reden dan ook moeten worden opgevangen, bevinden zich (althans tijdelijk) in de positie van 'gehouden' dier. De CDON heeft het ministerie er herhaaldelijk op gewezen dat de verschillende overheden zich, waar het gaat om de professionele opvang van in nood verkerende dieren, dus ook gewonde of zieke wilde dieren, tot op heden aan hun zorgplicht onttrekken.

Het verdient ons inziens aanbeveling om dit aspect van de zorgplicht te expliciteren.

[6] Overige opmerkingen en suggesties

* Een van de redenen om een nieuwe wet op te stellen is de wens, te komen tot een integraal en vereenvoudigd wettelijk kader voor het beleidsterrein 'natuur'. Een term die in dat verband vaak wordt gebruikt is 'transparant'.

In het algemeen bevat het voorstel echter vele verwijzingen naar richtlijnen, verordeningen en verdragen die het niet bepaald transparant maken.

* Ook de relatie tot nauw verwante of met 'natuur' samenhangende beleidsterreinen en onderwerpen is niet altijd duidelijk of logisch. De bescherming van de ecologische hoofdstructuur, die via bestemmingsplannen wordt verwezenlijkt, valt bijvoorbeeld buiten dit wetsvoorstel - hoewel de Natura 2000-gebieden daar onderdeel van zijn (23). Misschien dat de natuurvisie een en ander inzichtelijk maakt. Het lijkt ons belangrijk om ook de intensieve dierhouderij bij deze uitermate complexe problematiek te betrekken.

* De verschillende beschermingsregimes voor verschillende soorten dieren zijn niet alleen aanvechtbaar in het licht van verdragsverplichtingen, ze zijn ook riskant voor dieren. Zien burger en ondernemer en bestuursorgaan het verschil tussen een (strikt beschermde) hazelmuis en een (niet strikt beschermde) eikelmuis?

De verwarring wordt ons inziens groter door strikt beschermde dieren in één adem te noemen met niet strikt of zelfs helemaal niet beschermde dieren, zoals bijvoorbeeld in art. 3.11, lid 2 en art. 3.12, lid 3.

De Faunabescherming heeft behartigenswaardige opmerkingen gemaakt over problemen met het herkennen van exoten en verwilderde dieren.

* De natuurvisie (art. 1.5, lid 4) biedt, in de vorm van rode lijsten, inzicht in de met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende diersoorten en plantensoorten die van nature in Nederland

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dieren noodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie 't Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

voorkomen. De rode lijsten hangen samen met het Verdrag van Bern (p. 156); ze omvatten onder meer verdwenen, ernstig bedreigde, bedreigde, kwetsbare en gevoelige planten en dieren in Nederland, verdeeld over achttien soortgroepen. De lijsten fungeren als indicatie voor welke soorten actief beleid van de overheid nodig is. Het voorkomen van een soort op de rode lijst betekent niet dat er speciale beschermende bepalingen van kracht zijn, zo heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak bevestigd (p. 151). Maar als een soort is beland in één van de genoemde categorieën, betekent dat hopelijk wel dat die soort zo spoedig mogelijk de benodigde bescherming krijgt?

* In art. 2.8, lid 6 is vermoedelijk een fout geslopen: bedoeld zal zijn een advies *van*, niet *aan* de Europese Commissie.

* In een aantal gevallen wordt het werkwoord 'kunnen' gebruikt – kunnen regels worden gesteld, kan een verplichting worden opgelegd (art. 3.2, lid 4, art. 3.19, lid 6, art. 3.36) waar wij het woord 'worden' zouden verwachten.

* Wat is het verschil tussen belangrijke schade (art. 3.3, lid 4, b onder 3°) en ernstige schade (3.8, lid 5, b onder 2°)?

* Het eerste gedeelte van het voorgestelde artikel 3.22, lid 4 ("*Een ieder verhindert dat een dier dat hem toebehoort of onder zijn toezicht staat, in het veld dieren opspoort, doodt, verwondt, vangt of bemachtigt*") en het tweede gedeelte ("*tenzij het gebruik van het dier hem bij of krachtens deze wet is toegestaan*") lijken gericht tot verschillende normadressanten. Het tweede deel kan nooit tot een ieder gericht zijn; het gaat daar om dieren die (in de context van paragraaf § 3.6) worden ingezet als '*middelen voor het vangen en doden van vogels en zoogdieren*'. Het artikel kan wellicht anders worden geformuleerd.

* Art. 3.26, lid 3 (De jachtakte wordt geweigerd indien), onder f., waarom wordt daar nog wel de *Wet op de dierenbescherming* genoemd en niet de *Wet dieren*? Is de lijst van artikelen van de *Wet dieren* 'compleet'? Met name de artikelen 1.4 (algemene zorgplicht, een misdrijf), 2.12 (meldingsplicht dierziekten en zoönosen) en 2.16 (vertoning van dieren) zouden ons inziens goed in dit rijtje passen.

* Art. 3.33 (walvisjacht): deze bepalingen komen ook voor in de Ffw, maar zoals De Faunabescherming heeft opgemerkt: er bestaat geen enkele zinnige reden om vergunning te verlenen voor een dergelijke handeling; het artikel kan vervallen.

* Art. 9.3, lid 1 onder f: artikel 3.11 heeft geen vierde lid.

* Art. 10.13 onder C, lid 2: artikel 3.29 heeft geen tweede lid.

Na deze opsomming besluiten we met een korte samenvatting en een overzicht van onze concrete suggesties en aanbevelingen.

[7] Tot slot: samenvatting en aanbevelingen

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dieren noodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie 't Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

In deze reactie hebben we ons vooral bepaald tot de visie op dieren die in wetsvoorstel en memorie van toelichting doorschemert. Deze visie toont een onbegrijpelijk gebrek aan samenhang met de Wet dieren, voor zover die ook in het wild levende dieren beschermt. De algemene zorgplicht in artikel 1.8 strekt zich – blijkens de MvT – ook uit tot de directe leefomgeving van individuele dieren en ondervangt daarmee deels de beperkte interpretatie van artikel 36 Gwwd als ‘mishandeling’. De bestuursrechtelijke handhaving van artikel 1.8 lijkt ons echter niet erg krachtig. Het strafrechtelijk gesanctioneerde artikel 3.11 biedt geen uitkomst: het beschermt dieren, die op grond van verdragsverplichtingen een veel ruimere bescherming behoeven, uitsluitend tegen opzettelijk doden en staat vervolgens heel veel uitzonderingen op dat verbod toe.

Een serieuze bescherming van de natuur en van de dieren die daarin leven (dat wil zeggen, van individuele dieren als ‘vertegenwoordigers’ van soorten en hun directe en ruimere leefomgeving) vereist een samenhangend stelsel van strafrechtelijk handhaafbare verboden zoals de Flora- en faunawet dat kent.

Het houden van ‘wilde’ dieren dient op geen enkele wijze te worden aangemoedigd en voor noodgevallen moet een goede opvang gegarandeerd zijn.

Dat sommige burgers en ondernemers natuurbescherming als een last ervaren, zullen wij niet ontkennen, maar dat het evenwicht tussen ‘economie’ en ‘ecologie’ moet worden hersteld in die zin, dat de economie meer ruimte voor ontwikkeling moet krijgen, is een overhaaste conclusie – de ‘ecologie’ heeft zich nog lang niet hersteld van de voortdurende economisch gemotiveerde aanslagen en dit wetsvoorstel zal, als het wet wordt, de schaal nog verder in het nadeel van natuur en wilde dieren doen doorslaan.

Om dat te voorkomen wil de CDON graag een aantal aanbevelingen doen.

A) Allereerst stellen wij voor, de erkenning van de intrinsieke waarde van dieren expliciet op te nemen in het wetsvoorstel. Onze voorkeur gaat uit naar een nieuw in te voegen artikel in § 1.3, waarvan de tekst (voor zover van toepassing) overeenkomt met die van artikel 1.3 van de *Wet dieren*.

Een andere mogelijkheid is om de verloren geraakte zinsnede over de intrinsieke waarde van dieren uit de preambule van de Ffw in de preambule van de *Wet natuur* op te nemen.

B) Een verwijzing in het wetsvoorstel naar artikel 36 Gwwd c.q. art. 2.1 Wd, en dan naar alle relevante leden, lijkt ons op zijn plaats. Dit zou kunnen via een aan artikel 1.8 toe te voegen vierde lid:

*4. Het bij en krachtens artikel 2.1, eerste tot en met zesde lid, van de Wet dieren bepaalde is tevens van toepassing ten aanzien van in het wild levende dieren.*¹⁸

C) Artikel 1.8 ziet uitdrukkelijk ook op de (ons inziens ten onrechte) niet strikt beschermde soorten en hun directe leefomgeving (aldus de MvT). Voor alle duidelijkheid lijkt het ons beter om het begrip ‘directe leefomgeving’ weer op te nemen in de tekst van de wet (voor ‘en voor Natura-2000-gebieden’).

¹⁸ Zie ook noot 7.

Comit é Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comit é Dierennoodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie t Hart

COALITIE DIERENWELZIJSORGANISATIES NEDERLAND
POSTBUS 543 • 1180 AM AMSTELVEEN • WWW.CDON.NL

D) Wij stellen voor om in het wetsvoorstel duidelijk te maken wat het 'in acht nemen van voldoende zorg' voor burgers allemaal kan inhouden – met name ook voor burgers, inclusief jeugdige burgers, in hun rol van recreant.

E) We willen duidelijk stellen dat de bescherming van de 'niet strikt beschermde soorten' in zijn geheel dient te worden herzien, bij voorkeur naar het voorbeeld van het huidige verbodstelsel in de *Flora- en faunawet*.

F) Inheemse dieren die om wat voor reden ook moeten worden opgevangen, bevinden zich (althans tijdelijk) in de positie van 'gehouden' dier. Overheden zouden op grond van de zorgplicht mede invulling moeten geven aan de professionele opvang van in nood verkerende, gewonde of zieke wilde dieren. Het verdient ons inziens aanbeveling om dit aspect van de zorgplicht te expliciteren.

Wij hopen en verwachten dat we in de gelegenheid worden gesteld, ons standpunt over deze kwesties nader toe te lichten.

Comité Anti Stierenvechten • Compassion In World Farming Nederland • Hondenbescherming
IFAW (International Fund for Animal Welfare) • Milieudefensie • Nederlandse Vegetariërsbond
Nederlandse Vereniging voor Veganisme • Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren • Stichting AAP
Stichting Bont voor Dieren • Stichting Brooke Hospital for Animals Nederland • Stichting Comité Dieren noodhulp
Stichting Dier en Recht • Stichting De Faunabescherming • Stichting Rechten voor al wat leeft
Stichting Varkens in Nood • Stichting Vier Voeters • Stichting Vissenbescherming • Stichting Wakker Dier
Wilde Dieren de Tent Uit • World Animal Net • WSPA Nederland • Zeehondencrèche Lenie 't Hart